

Književne novosti

Ernestina Jelovšek: »Spomini na Prešerna«. Ljubljana 1903. Založil L. Schwentner, cena 2 K, po pošti 2 K 10 h.

Spomini na Prešerna, spisani od njegove lastne hčere, morajo vzbuditi po vseh slovenskih pokrajinah, povsod, kjerkoli sečitajo Prešernove poezije, največje zanimanje. In tega zanimanja so tudi docela vredni! Ernestina Jelovšek je izvršila svojo sveto dolžnost, da je rekla besedo za čast svojega velikega, a toli obrekovanega očeta in da je pokazala, kaj je laž in kaj resnica. Neodpustno bi bilo, ako bi ne bila tega storila! Zdaj šele, ko poznamo Prešerna natanko tudi kot človeka, ga bomo čislali prav kot pesnika in umetnika! Z občudovanja vredno odkritosrčnostjo nam opisuje Ernestina Jelovšek razmerje med svojim očetom in svojo materjo. Semtertja se nam celo zdi, da je v svoji sodbi nasproti materi preostra! Njeno mater lahko mileje sodimo, ne da bi spričo tega trpel ugled njenega očeta. Gotovo je, da ona Prešerna ni umela, in ravno tako gotovo tudi, da je to dejstvo neugodno vplivalo na razmerje med njima, toda kdo naj bi ji zameril kaj takega? Koliko pa je bilo sploh ljudi v tistem času, ki bi bili umeli genija Prešerna? In potem treba vpoštevati tudi razliko v starosti! —

V »Spominih na Prešerna« se nahaja toliko pristnočloveških momentov iz življenja našega velikega pesnika, da ne more pač nihče dvojiti, da je vse, kar je tu navedenega, gola resnica. In kako je to pisano! Kogar ne ganejo te vrste, nima srca! Tu imajo slovenski pisatelji sujet za najlepši psihološki roman ali tudi dramo! Knjiga pa ni zanimiva samo zaradi vsebine svoje, temveč tudi kot umotvor! Slog, v katerem piše Ernestina Jelovšek, je jedrnat, karakterističen, in vse delo je lepo zaokrožena celota, kar pri taki tvarini ni baš lahka stvar. Mnoga mesta v knjigi so vprav duhovita. Lahko rečemo: nekaj Prešernovega talenta je v tej knjigi! Pozna se ji, da jo je pisala — Prešernova hči! Prav od srca obžalujemo, da ni bilo v tistih časih v vsej Sloveniji niti enega toli razboritega moža, ki bi se bil zavzel za Prešernovo hčer ter nam vzgojil iz nje to, za kar je brez dvojbe imela poklic — pisateljico! Veliko so zagrešili Slovenci ne samo Prešernu, temveč tudi tistim, ki jih je ljubil in ki so bili njegovi! Morda se zdaj spomnimo zopet, kaj je naša narodna dolžnost, ter se izkažemo hvaležne napram Prešernovi hčeri, ako za nič drugega, pa vsaj za to, da nam je napisala »Spomine na Prešerna«!

Z.

Zofka Kveder: Iz naših krajev.¹⁾ Gospa Zofija Kveder-Jelovškova je znana čitajočemu slovenskemu svetu šele nekaj let. Prvim feljtonom, mimo katerih smo šli precej indiferentno, je sledila knjiga »Misterij žene«, ki je vzbudila v nas kakor po svoji formi, tako po svoji vsebini mnogo pozornosti in senzacije. »Misterij žene« je gotovo nezrelo in neuglajeno delo, in to v vsakem oziru. Ali kar se je dalo spoznati iz tega delca, v katerem vse vre in kipi, vse žari in z iskrami šviga, je bilo to, da navzlic vsem banalnostim in

¹⁾ Ocena te knjige se nam je doposlala od dveh strani. Eno smo že prinesli v septembrski številki, drugo podajemo čitateljem zdaj, da zvedo sodbo o naši sotrudnici tudi iz drugih ust.

narejenim in prisiljenim pretiranostim tiči v njem krepko umetniško čuteča in morda tudi tako ustvarjajoča duša. Prvih je dosti, slednjih malo. Kar jih živi sedaj med Slovenci, seštel bi jih skoro lahko na prst ene roke: Zupančič in Cankar, potem deloma Tavčar in — Aškerc in Gregorčič v svojih prejšnjih letih. Ali vse drugo? — Če čitaš njih proizvode in jih motriš kritično, tedaj vidiš, da so skoro vsi ti pisatelji bolj ali manj jako senzitivni in umetniško čuteči ljudje. Toda, česar jim nedostaja, je zmožnost za istinito umetniško snovanje in ustvarjanje. Kar je pri onih umetnikih pravi naravni dar, to nadomešča ta druga dolga vrsta s tehniko in spretnostjo; oni snujejo pod zavedno, le-ti pa zavedno, refleksivno.

Med oba ekstrema bi postavil Zofijo Jelovškovo; bliža se prvim, a je prav gotovo med drugimi. Ko je izšel »Misterij žene«, ni bilo mogoče ločiti natančneje, koliko je v onih vrstah pristnega in samorodnega, koliko narejenega in tujega, ali z drugo besedo: koliko sile in koliko bleska. Kar je od takrat prišlo izpod njenega peresa med nas, je vse nosilo na sebi pečat hitrega, nervoznega, feljtonističnega proizvajanja, in tako smo čakali, da se vzkaljeni studentec pomiri in da se končno izkristalizuje iz motnosti to, kar leži v istini vrednega v njej; da zagledamo po prvotnih vulkanskih erupcijah, potresih, preplavah in nevihtah in po efemernih prikaznih tiste literature, ob kateri se živi, jasno sliko pisateljčino.

Zdi se mi, da je ta zbirka delo, po kateri je moči definitivno izreči sodbo o Zofiji Jelovškovi. Naznačil sem jo že preje, strniti jo mislim v ta kratki stavek: Jelovškova je dobra pisateljica. Odtod pa do umetništva je seveda še dolga in strma pot. A med temi, kar jih piše v Slovincih ženskih pisateljic in kar jih je pisalo, zavzema Zofija Jelovškova neoporečno prvo mesto. In to je tudi nekaj. Kaka razlika med formalno tako tesnosrčno dovršenimi in tako neznansko dolgočasno-dostojnimi proizvodi kake Pesjakove in med vrstami Zofije Jelovškove, polnimi življenja in svežosti! Kaj pa še Pavlina Pajkova s svojimi brezkrvnimi »romani«, s svojimi »aforizmi« in sestavki tistega okusa, ki bi ga imela kaka plehka limonada, če bi luno v njej raztopil! Te vrste niso proizvodi Zofije Jelovškove — ona opazuje dobro, riše pravilno, izvaja verjetno in ve interesirati bralca. Izkratka: »Na njej je nekaj!« In to je tudi zopet tista stvar, ki jo tako blagodejno razlikuje od ostalih slovenskih pišočih vrstnic sedanjih dni.

Zbirka »Iz naših krajev« obsega petero slik iz življenja našega kmeta. Nič posebnega ni v narisanih dogodkih, a vestno zrcalijo mišljenje in čuvstvovanje kmetskega ljudstva. Takšno je in ne takšno, kakršno bi se je ta ali oni morda želel.

Prva slika »Kapelica sv. Jožefa« se mi zdi najslabša. Satira, ki naj tiči v njej, ima premalo poantiran konec — in zato ne vpliva. »V oblasti teme« je pisano predolgovezno, tako da utruji čitatelja in da ga neha zanimati. »Doma« in »Vsakdanja tragedija« imata znano in nešteto izrabljeno snov; pisani sta obe sliki dobro in živahno. Najboljša črtica med vsemi so »Hrvatariji«, čeprav bi bilo želeli, da se tehnično v nekaterih ozirih izpopolne in zaokrožijo. »Hrvatariji« so vredni cele knjige. Posebno opozarjam na imenitno slikani prizor pred fantovskim pretepom na strani 139. in naslednjih. Ta prizor je naslikan izborni; ne spominjam se, da bi bil kje kaj podobnega in tako dovršenega v tem žanru čital.

Nekaj pa moram, žal, Jelovškovi očitati, to je prepovršno delo. Marsikaj njenega bi se dalo popraviti in izboljšati, če bi pisateljica ne hitela tako, če bi svojim spisom dala, da se nekaj časa uleže, in bi jih potem na novo predelala ali vsaj opilila. Morda se upokoji pisateljica tudi v tem oziru in nam poda s prihodnjim delom svojim proizvod brez te občutne hibe prepovršnega in preneglega izdelovanja. Popravila je že marsikaj na svojih spisih, pred vsem pa jezik, ki svoj čas gotovo ni bil vzoren, a ji danes gladko in pravilno teče. Izpopolnjuje se vsakdo, in kdor se ne izpopolnjuje vedno, zastaja. Tega pa bi gotovo ne bilo želeti; marveč želeti bi bilo, da prihodnje delo, s katerim nas izvestno v kratkem preseneti naša plodovita Zofija Jelovškova, zasluži še toplejšo pohvalo in priporočilo nego današnje, katero naj spremlja ravno izšlo knjižico med slovensko čitajoče občinstvo.

Dr. F. Robida.

Zabavna knjižnica. Založila in na svetlo dala »Slov. Matica«. XIV. zvez. Učenjak. Sami med seboj. — Nenavadno je, da je podala Matica svojim udom kot knjižni dar za preteklo leto dva snopiča zabavne knjižnice, nenavadno in veselo je pa tudi, da se ji je posrečilo pridobiti dvoje dramatičnih del, ki stojita precej nad navadnim nivójem nekdanje naše dramatične literature.

Dejstvo je, da se je v poslednjih letih povzdignila drama med Slovenci. Različna dela, manjše in večje vrednosti, so prišla na dan izza časa Vošnjakovega delovanja in pojavili so se umotvori trajne veljave ter resnega stremjenja. Pred kratkim smo čitali, da se je porodilo v teku lanskega leta kar šest slovenskih izvirnih dram, ki so jih spisali deloma avtorji, ki imajo rutino v tej stroki, deloma pa so jim bili očetje priznani pisatelji in pesniki. Ob tej priliki torej, ker se javno dosedaj še nihče ni oglasil, vprašamo, čemu nam bodo drame po knjigah, čemu so nam dramatični avtorji, ako ne vidimo njih del na odru? To je nekaj nenaravnega. Čudili smo se, da ni niti enkrat v celi sezoni oznanil gledališki lepak slovenske dramatične novitete, dasi smo je nestrpno pričakovali in z nami vred gotovo tudi občinstvo, kajti pri nas je res že »dogodek«, če se spravi slovensko delo na deske. Hrvati so uprizorili v prošli sezoni v 125 večerih 6 izvirnih novosti in 20 domačih del — v Ljubljani smo videli le 2 slovenski dramatizaciji, ki sta znani že križem slovenskega sveta. Hrvaška uprava ima princip, da uprizori vsako delo, ki je »godno«, vsaj enkrat, mi pa pustimo, da se praše rokopisi ter jih razjeda molj.

Čitali smo torej v knjigi »Učenjaka«, ki ga letos sicer nismo videli na odru. Lansko leto je splošno ugajal in tudi pri širšem občinstvu našel toliko priznanja kakor kakšno resnejše inozemsko delo. Lepo delo je, ker ga je napisal inteligenčen pisatelj, in čeprav nima moderne barve, moramo vendar reči, da nam ugaja. Snov je dramatična in delo je pisano za oder. Tuintam se pokažejo prav teatralne situacije, recimo v II. dejanju, ki se vrši v blaznici, zlasti v nastopih med dr. Blažičem, Jakobom in Krulcem. Res, da je ta komika trpka, ali prizor je dramatičen. Vobče je dr. Detela tudi na splošno vrlo pogodil dramatični način. Dialog je v istini duhovit in spreten, in dasi značaji niso vsepovsod realistični, ker dr. Detela sploh ni pisal realistične drame, ampak dramo kot »tako«, so značaji pač dosledni in markantni, prav zelo markantni. Dr. Blažičev je v življenju težko najti, dasi niso nemogoči, in tako učenih Jakobov s takimi sleparskimi lastnostmi ne srečamo práv veliko in tudi dr. Grm ne ordinira v vsaki blaznici, toda pomisliti treba, da nastopajo na odru in da so pred vsem »značaji«. Sicer pa se je pisalo o »Učenjaku« že v prošli sezoni